

**ВИДАННЄ СОЮЗА ВИЗВОЛЕННЯ УКРАЇНИ.**

---

# ЧУЖИНЦІ ПРО УКРАЇНСЬКУ СПРАВУ

(Анкета Союзу визволення України)



**ВІДЕНЬ, 1917.**

**НАКЛАДОМ СОЮЗА ВИЗВОЛЕННЯ УКРАЇНИ.**

З друкарні Адольфа Гольцгавзена у Відні.

## Зміст.

---

I. Проф. Р. Ойкен, Добре право Українців; II. Др. П. Рорбах, Значінне України для Європи; III. Кн. А. Ліхтенштайн; IV. Е. Пернерсторфер; V. Пос. Басерман; VI. Проф. Д. Шефер; VII. Проф. П. Сальвісберг, Будуча Україна; VIII. Др. Ф. Шупп; IX. Проф. В. Онезорге; X. Д. Тріч, Значінне України та Росія без своїх інородців.

---

З приводу виходу 100 ч. свого німецького органу „Ukrainische Nachrichten“ Союз визволення України уладив анкету в українській справі. Учасникам анкети поставлено таке питання: „Яка ваша думка про українську націю та про її міжнародне значіння в східній Європі тепер і в будучині?“ Отсе друкуємо відповіді на се питання в перекладі на українську мову:

І. Проф. др. Рудольф Ойкен (Єна).

### Добре право Українців.

Для усамостійнення українського народу маю повну симпатію, а се як з принципіальних, так і з політично-практичних причин. Передовсім видаєть ся мені, що се природне право своєрідного щодо мови й народности племені розвивати ся по своїй волі (*seiner Art gemäß*), ніякий инший народ не має права спинити йому сей розвиток або й тільки скривдити тому, що він не осягнув досі тої висоти, якої бажаємо культурному народови. Бо такий розвиток залежить від деяких обставин, що не впливають з волі даного народу й тому не поносять також жадної вини, як і не усправедливлюють жадної неприхильної думки про талановитість того народу; ясно стоїть усім перед очима, якою нещасливою була щодо сього доля Українців. До такого принципіального розважання прилучаєть ся і політично-практичне. Ми далекі від того, щоб нападати на своєрідний і талановитий московський народ, але російська правительствена система з її ненаситною завойовницькою жадобою, яка століттями безнастанно робила поступи, заслугує в інтересі загальної культури людства на найрішучійше відкинення й поборювання. А для сього нема жадного кращого способу ніж усамостійнення Українців. Зокрема ми, Німці, мусіли-б бути



просто засліпленими, колиб ми радо не повитали й по останній спроможности не схотіли помогти змаганням до незалежности, які наглядно ворущать ся серед Українців і виявляють ся в очевидних ділах. Без сумніву заходять тут великі труднощі, не тільки супроти Москалів, але й супроти Поляків, зокрема соціяльні умови справляють деяку заплутанину. Одначе такі замотанини можна розв'язати, коли тільки маєть ся по обох сторонах поважну волю порозуміти ся і взаїмно признаєть ся один другому право та софізмами не угнітаєть ся один другого; бо й тут справдить ся вислів: „Де воля, там є і шлях.“ З цілого серця бажаємо, щоб і для Українців знайшов ся шлях, на добро для них самих й на користь для нас інших.

II. Проф. др. Павло Рорбах (Берлін).

### Значінне України для Європи.

Останнім європейським володарем, політиком і полководцем, що пізнав зовсім різко та ясно пункт, де можна з корінем усунути російську небезпеку для Європи, був шведський Карло XII. Карло вів війну з Петром, сином царя Олексія Михайловича, що прилучив правобічну Україну з Київом до Московщини. Від сього прилучення більшої часті України до московської Росії датуєть ся великість Московщини й се злученне зробило більше ніж у половині азійську державу здатною зрости на найсильнішу великодержаву на європейській і азійській суші. І в Європі була Росія аж до відбудови Німеччини без сумніву найбільшою могутньою державою. Але Петро Великий не був би в силі ніколи піти сею дорогою, колиб його батько не був підготував для нього ґрунту на Україні й колиб він сам не відніс був побіди саме в тій хвилі, коли його противник замахував ся до удару на одиноко смертельнім місці, на Україні.

Карло вирушив на Полтаву на основі союзу з українським гетьманом Мазепою, що хотів увільнити свій край від московського панування. Колиб сей плян був удав ся, колиб битва під Полтавою 1709 р. була скінчила ся шведсько-українською побідою замість московською, перебіг всесвітньої історії був би прийняв цілком иншу форму в двох останніх століттях. Не Московщина є властивою давньою Русю, лиш Україна. Її західна часть належала на початку 18 в. до Польщі, а східна до Московщини. Польща й Московщина поділили ся краєм, бо ні одна ні друга не мала

стільки сили, щоб її неподілену задержати для себе й підбити. Сей поділ України мав за собою за часів Петра ледви пів сотки літ. При іншим висліді битви під Полтавою — Карло XII вів війну не тільки проти Московщини, але й проти Польщі — правдоподібно була-б відзискала свою єдність уся українська земля, польська й московська часть, і була-б увійшла з західно-європейською державною системою у зверхню та внутрішню спільність. Та й у свідомости Європи не була на початку 18 в. Московщина Русю, а Україна. Коли Петро Великий прибрав титул царя Руси, запротестував французький посол, бо не годило ся, щоб Петро називав себе по однім краю, а над иншим панував. Правда, се було на половину справедливо, бо половина України належала до Петра, але се було разом знаком того, що ще тоді була справжня згадка про історичний звязок річей.

Ствердження факту, що Росія не одна, а є три Росії, є передумовою того, щоб пізнати істоту російської небезпеки для Європи. Одна Росія се Московщина, — не давнійша Русь, тільки друга, молодша, що повстала щойно тоді, коли стара Русь уже мала за собою історію цілих століть. Друга Росія се Україна, що простягаєть ся сьогодні від Карпат по Кавказ і заселена 50 мільонами людей, з того 35 мільонами Українців. Третю Росію творять західні землі держави, здобуті від Петра Великого до Олександра I: Фінляндія, Балтійський край, Литва й Польща. З відірванням сих земель, що історично не належать ні до першої ні до другої Росії, гальмуєть ся російську небезпеку, але її не усуваєть ся на довго. До того територія, що лишить ся при Росії, число її жителів і швидкість приросту все ще великі. Остаточна безпека європейської культури може прийти щойно з хвилею відірвання та визволення України зпід Московщини. Через се повстала-б солідна державна й національна рівновага в східній Європі.

Усякий вислід сеї війни можна-б привитати, коли він пособить живущости української справи. Правда, не треба тепер вже побоювати ся, що проблема України засне. Не беручи під увагу внутрішньої сили українського руху, за багато писало ся про неї для суспільности цілої Європи, щоб до сього прийшло. Росія вже не позбудеть ся української Немезиди, все одно, яку хвилево приймає форму доля бажань Українців. Одначе чим сильнішою й нагляднішою буде гіпотeka, яку дістануть сі бажання вже тепер з закінченням війни, тим лекше буде й по всесвітній війні, коли



робитиме даліші поступи загальноросійська кріза, заразом подбати за справу України, а з України за потреби культурної Європи.

### III. Князь Алоїзій Ліхтенштайн (Відень),

краєвий маршалок Долішньої Австрії.

Народ, що має прастару та славну історію, так само давню культуру й благородну літературу; народ, мова якого не є діалектом, але різко відрізняється від оточуючих національних ідіомів; народ, який рахують на мільйони та який заселює уржайну, заокруглену в собі область, має право на самостійність і вільний розвиток, які швидше чи пізніше мусить він дістати в нашій часі, коли панує національна ідея.

### IV. Енгельберт Пернерсторфер, віцепрезидент Державної Ради.

Не моя річ висловити ся в українській справі так, щоб се мало вагу докладного знання річи. Але на одно можу покликати ся, що я, наскільки се можливе без знання східно-європейських мов, чесно старав ся студіювати українське питання. Що про се появило ся в німецькій мові в книжках, брошурах і часописах, я, здається, все перечитав. Між тим є багато такого, що ворожо настроєне до українства. Я не віддалив ся через се від моєї первісної симпатії для українського народу. Тому, що нема сумніву щодо того, що українська мова се, хоч близько споріднена з московською, все-таки самостійна мова, Українці є так само самостійною нацією. Річ маєть ся зовсім так само, як з Нідерляндцями, а може ще й корисніше для Українців, що можуть рішити тільки учені язиковознавці. Нідерляндська (голяндська та флямандська) мова се з наукового погляду німецький діалект. Долішньо-німецькі вояки в Бельгії порозумівають ся з флямандськими без великих трудностей. Одначе історичний розвиток відірвав Нідерляндців від німецтва й вони дуже протестували-б проти того, щоб їх називати Німцями. І Німцям не приходить на думку забирати їх для своєї народности.

На Україні йшов розвиток инакше. Історична одність з московською державою триває чейже вже дуже довго. Коли Московщині досі не вдало ся всати в себе Українців, се чейже має окремі причини. Передовсім низький культурний рівень Росії завинила недостача відповідного шкільни-

цтва. Як що українська мова є дійсно тільки діалектом московської, загальна народня школа була-б мусіла без сумніву ділати русифікаційно. Такого впливу на масу не було. Дальше має окреме значінне те, що Українці се мужицький народ. Зденаціоналізувати мужиків усе є тяжкою річю за-для загального консервативного характеру селян.

Але — говорять — вони почувають ся скрізь Москалями. Се все-таки можливе. Правда, Українці не є нацією без історії, вони мають по части велику минувшину, але вона свідомо не живе в масах. Вона жива тільки в кругах інтелігенції. Національна традиція живе в масах тільки глухо. Розбудити її в подібних випадках усе було річю інтелігенції. Досить пригадати історію чеського народу.

Якийсь час можна було сподівати ся, що знову постане українська держава. Се минуло, хиба що Росія при-неволить осередні держави вести далі боротьбу. В таким разі могла-б стати ся ще не одна несподіванка. Яко холодні політики хочемо припустити, що велика більшість Українців лишить ся під російським пануванням. Чи Москалі по війні вестимуть розумну національну політику, се ще питання. Насилою не зможуть вони зденаціоналізувати Українців, швидше второпністю.

Тому для дальшого існування й розвитку українського народу має дуже велике значінне те, щоб досить велика його частина лишила ся поза російським пануванням в умовах, які сприяли-б духовій культурі. А була-б нею тоді та частина народу, що мала-б постійну притягаючу силу для цілої маси народу, отже приготовляла-б пізнійшу будуччину.

Бо могутність Росії можна зломити, а її лице відвернути від Європи тільки тоді, коли повстане українська держава, яка стала-б найсильнішим заборолом Європи проти російського варварства.

V. Майор Басерман (у полі), посол до Райхстагу.

Українська справа видала ся мені між питаннями, які висунула війна, таким, що має зовсім визначне значінне. Від літ сліджу за українською літературою та з приємністю стверджував я, як український рух з року на рік набирає сили. Для мене нема сумніву, що ні Москалям ні Полякам не вдасть ся здавити сього усправедливленого національного руху. Здвиженне самостійної української держави з орієнтацією на захід було-б найкращою безпекою проти москов-



ської небезпеки. Російська політика перед війною і в часі війни доказує, яку вагу кладе Росія на вдержання свого українського посідання, а також на здобутте східної Галичини задля її українства.

Рухи Українців або Русинів знайшли свою вихідну точку в австрійській Галичині; там є движущі сили для самостійної України, які впливають на російсько-українські губернії, тому російська політика змагає до того, щоб зробити східну Галичину російською, змосковщити там українство та вбити українську ідею.

Одначе в інтересі осередніх держав є, щоб повстала українська держава яко самостійний національний животвір і захист супроти російського завоювницького напору та російського насилування чужих народів.

Бажаю українському рухови сильного розцвіту.

#### VI. Проф. др. Дітріх Шефер (Берлін).

Для спокою і безпеки Європи та для тривкості й ста-новища союзних тепер осередніх держав сеї части світа має незвичайну вагу перешкодити, щоб український народ на далі насилувано з московського та з польського боку й спинювано його в його природнім розвитку. На основі своєї історії має він таке саме право на окремішне національне життє, як кождий инший славянський народ. Сеї правди не повинні спускати з очей безпосередньо інтересовані великі держави; тільки коли вони візьмуть її собі до серця, можна завести на сході здоровий лад у відносинах і зробити їх здатними до життя.

#### VII. Проф. др. Павло Сальвісберг (Мюнхен), редактор „Hochschul-Nachrichten“.

#### Будуча Україна.

Я не можу бути такого песимістичного погляду, що маніфест, який видала недавно Українська Парляментарна Репрезентація з уваги на будуче відокремленне Галичини в австрійській монархії.

Вже відбудова Польського Королівства, яка покінчує остаточно з великопольським сном про державу „від моря до моря“, дає пізнати, що осередні держави надумали ся поважно й щиро дати досі поневоленим і виснаженим граничним народам волю і право й ніяким робом не допустити, щоб поодинокі з них, визволені з російського ярма, наново



прийшли в залежність, яка противить ся їх національній окремішности.

Тому, здасть ся, се зовсім виключене, щоб сеї засади не взято під увагу також у будучім відокремленню Галичини щодо Українців. Галичина не є ні історично ні етнографічно замкненою одністю, а крім того пороблені Українцям уже перед війною запевнення щодо їх національного й культурного розвитку задуже зобовязують Австрію, щоб при бажанім радикальнім внутрішньо-політичним перестрою можна було їх відложити або лишити їх несповненими. Що більше, увага до них мусіла-б належати до задуманого „відокремлення Галичини“.

А вкінці хвилево політичне поняття „Галичина“ з огляду на теперішнє стратегічне положення нестійке й так само не можна вже тепер сказати, які переверотові зміни покажуть ся, коли — як майже можна сподівати ся — Московщину, що нарушує спокій і ворожа культурі, відкинуть ся „за великі ріки“ й велика часть давньої України буде вільною. Розвитку справ повинні Українці дожидати спокійно (*guten Mutes*). Вже стукає німецький залізний кулак до брам Молдави й Бесарабії, але се не в звичаю осередніх держав, що бережуть прав малих народів ділами, а не пустими фразами, виставляти вексель (*Zukunftswechsel*) на вартости, які щойно треба здобути або вибороти.

Одначе Українці можуть сподівати ся і великий круг їх приятелів, яких здобули своєю рухливою та доцільною вербунковою працею в останніх літах, сподіваєть ся з ними!

(Відповідь прислав шан. автор з купелевого місця *Orgelina—Locarno* в Швайцарії, зазначуючи в листі, що з причини хвороби йому „неможливо так докладно відповісти на питання, як воно заслугувало-б на се“. Як найшвидшого видоздоровлення бажаємо щиро нашому прихильникови, авторови знаменитих статей про українську університетську справу, з якими читачі „Вістника“, на жаль, не могли познайомити ся з цензурних причин. *Red.*).

VIII. Д р. Ф а л ь к Ш у п п (Берлін),  
редактор „*Osteuropäische Zukunft*“.

На ваш запит, що думаю про українську націю та її міжнародне значіння в сучасности й будуччині, можу мою відповідь зібрати в кількох реченнях:

1) Доля 38-мільйонного народу Українців се найбільша народовизвольницька справа Європи й має світово-політичне значіння.

2) Якби ні скінчилась ся війна, навіть у найгіршій разі не можна ані знищити ані вигубити цього мужицького народу первісної сили, з багатими даними до його розвитку, з його більше ніж тисячолітньою культурною традицією. Саме воєнні події пробудили наново його патріотичне почування й сей рух устане не швидше, аж осягне свою ціль: веселий український народ у вільній державі.

3) В Німеччині на очах росте спочування до справи визволення України. Ще в першій році війни було тільки між небагатьма поширене знання політичного значіння України на будуче, а сьогодні наслідком праці союзу німецьких пособників українських визвольних змагань „Україна“ воно стало спільним добром усіх освічених, що в силі мати світово-політичну думку.

4) Дуже недобре дивлять ся у Відні й Берліні на спробу деяких українських політиків, що з Швейцарії кидать очима на почвірне порозуміння та грають подвійними картами. Було-б бажаним, щоб українські організації зайняли становище супроти цього.

5) Німецькі приятелі Українців займають таке становище, що Польське Королівство не може простягати ся задалеко \*) на схід поза свої етнографічні межі, хоч вони й добре знають, що треба дещо простору. Проти польщення східно-галицького українства треба виступити й то з таким самим натиском, як проти спроби зіпхати галицьке німецтво з його державно-правного впливу.

#### IX. Проф. др. Вільгельм Онезорге (Любек).

Коли маю висловити погляд про українську націю та про її сучасне й будуче міжнародне значіння в східній Європі, я сформулював би своє переконання щодо першого питання так: народу, що має понадтисячолітню історію; який в тім протязі часу з все-таки малих початків: Полян, Сіверян, Деревлян, Лужичан, Уличів, Тиверців, Дулібів і Волинян в 10 ст. розвинув ся в 20 ст. на другу з ряду славянську націю; що в цілім своїм числі більший ніж По-

\*) В таких думках Українці й „німецькі приятелі Українців“ не зійдуть ся ніколи й під ніякою умовою. Всіх зусиль доложимо, щоб українська земля, відобрана від східного ворога, як найшидше повернула в руки власника від ще гіршого західного ворога. Р е д.



ляки, Серби й Чехи разом; що опущений цілим світом, виданий то на монгольський залив, то на турецькі напади, то на польську й московську неволю, зумів захвати й виобразувати серед найтяжших обставин свою власну мову, багату й різнородну власну літературу й культуру; що в своїх релігійних поглядах зраджує вільнійший, глибший, менше поверховний і механічний спосіб думання ніж сусідній московський народ; що вкінці на духовім, церковнім і політичним полі, бодай у своїх передових шарах, віддавна тяжів до заходу, а ніколи до Росії; що такого народу так само не можна знищити, як і на довго не може поневолити його проти його волі московський народ, який істотно йому чужий, а духово й антропологічно стоїть низше від нього. Але як що український народ має визволити ся зпід московства, що сильнійше від нього числом, силою волі й політичним хистом, в такім разі треба його виховати до єдності, до більшої діловитости, до енергічнійшого хотіння, в такім разі він мусить перемогти свій нахил до деякої м'яккости й сентиментальности, до параліжуючої резигнації, свою вразливість на радикальні фрази й науки та шукати свого рятунку не в соціально-демократичнім світогляді: від Клеона до Іракхів, від чеських гуситів аж до німецьких новохрещенців, від англійських індепендентів до сопартійників Дантона й Робеспера, від французьких анархістів аж до радикальних південно-німецьких республіканців 1848 і 1849 рр. не зумів яркий радикалізм ще ніразу ні заснувати ні удержати державного організму. Се задача, до якої він не здатний по цілій своїй негати́вній природі, що вміє тільки нищити, а не будувати. Тільки позитивні цілі, певно побудовані на непохитній силі переконання, на непереможнім хотінню, на ніяким розчаруванні незменшнім оптимізмі є в силі довершити такого величезного діла, яким буде визволення України зпід російського ярма. Таких Гераклевих чинів уміли довершувати дрібненькі області Швейцарії супроти великої держави Габсбургів і Бурґундів, малі голяндські пасмуги супротив еспанського світового деспотизму, безприкладно виснажена й більше ніж до половини свого стану зменшена Прусія, яка все-таки виховала ся до самодисципліни та стояла на такій моральній висоті, як ніякий другий народ всесвітньої історії ні перед нею ні по ній, супроти наполеонівського панування над світом. Чому-ж не була б в силі довершити чогось подібного Україна, яка без порівняння більша, без порівняння більше має населення, наділе-



на без порівняння кращими природними помічними засобами?

Що торкається ся другого питання, можу лише повторити се, що я вже давніше сказав у часописи *Ukrainische Nachrichten* (з 10 червня, ч. 90—91, стор. 5—6): „що вже саме почутте справедливости та права, задоволення з кожного поступу культури, радість з кожного пособлення релігійним і державно-горожанським свободам мусіли-б спонукати світ уділити змаганням Українців до визволення зпід найбільше ворожої культури з усіх держав, до визволення зпід Росії — своєї повної симпатії й сильної помочи. А се тим більше, що Росія тільки наслідком бруталного порушення права та постійно бруталним насилуванням загарибала Україну й досі удержала її. Але до сих загальних, християнських, моральних, до сих ідеальних причин підперти й пособити українським змаганням прилучають ся для середньо-європейських держав розважання дуже реального роду, які мусять їх переконати, що їх власний інтерес рішучо домагається відірвання України від Росії. — Щойно відколи Росія заволоділа Україною й наслідком знасилування України прийшла в посідання Чорного моря, попала вона в те вороже противенство, зразу до габсбурзької дуалістичної монархії, а від 1878 р. також до Німеччини, яке характеризує історію східної Європи від півтора століття. Щойно посідання України дало змогу повстати в Росії щораз гарячішому бажанню зразу посісти гирло Дунаю, потім прилучити Царгород. Се бажання зродило всі ті величезні інтриги, заколоти, злочини, повстання та війни, які відтоді викликувала Росія з властивою собі безсовісністю та бруталністю на балканським півострові. На Балкані не прийде швидше до спокою й до незаколоженого культурного розвитку, загрожування європейського миру орієнтальною справою не устане швидше, аж поки не віддалить ся наново Росії від Чорного моря, а Україна не стане вільною державою, полученою з осередніми державами.“

Вкінці щодо міжнароднього значіння української нації в східній Європі для будуччини, здається мені, український народ у вищій мірі ніж кожда инша славянська нація покликаний задля усієї своєї вдачі до того, щоб стати колись мостом між германством і славянством. З усіх індогерманських народів не стоять ніодні до себе так близько по своїм антропологічним прикметам, щодо народности та своєї істоти, як Германе та Славяне. В найвищій ступні бажано, се

просто необхідність, аби сі обидві великі групи народів, що в них вдача, ціле чуттєве життя, отже також релігія і музика без порівняння глибші й багатші ніж у Кельтів, Романів і Англосаксів, до яких належить теперішність і до яких належатиме колись будуччина, по довгім, ворожим взаїмнім неприязельстві знайшли ся яко приятелі побіч себе. Було б бажане, щоб вони злученими силами утворили непоборну оборону передовсім перед брутальним мамонізмом Англосаксонців, що творить страшну небезпеку для гідности й поступу людського роду, а потім проти лукаво-безоглядної політики азійських народів, що при безсоромнім і фарисейським егоїзмі Англії й Америки пішли до них у науку. Бо-ж проклямований Англією, а ще більше Америкою дух і деспотизм калитки се найнебезпечнійший, найстрашнійший і найогиднійший деспотизм для гідности й волі людського роду, без порівняння ще фатальнійший ніж деспотизм властолюбства, деспотизм Олександра, Інокентія III, Тамерлана, Пилипа II, Людвика XIV або Наполеона! Супроти того мамонізму, що холодно й безмилосердно нищить усе чесне й ідеальне, всяку гідність і волю, злучене германство й славянство творитиме колись охорону, що буде покликана бергти й боронити здобутих тисячолітньою тяжкою культурною працею моральних, політичних і релігійних дібр високо розвинених працею, освітою і самодисципліною народів середньої і східної Європи проти небезпек, які щораз яснійше запримічуєть ся зі сходу, а ще більше з заходу.

Х. Давіс Тріч (Берлін).

### Значінне України та Росія без своїх інородців.

Російська небезпека лежить головно в тім, що ся держава з своїми приблизно 180 міліонами населення, з своїм щорічним приростом населення тепер  $3\frac{1}{2}$  міліона людей і з своєю точкою тяжкості, зверненою проти заходу, натискає й сягає своїми впливами поза свою європейську границю. Тому не може бути справжнього успіху проти Росії, доки не змінить ся сих відносин рішаючим способом.

І дивно, що в звязку з сим більше думано про Польщу, надбалтійські провінції та в кождім разі Фінляндію ніж про Україну, а се тому, що великому світови була Україна перед війною загалом майже невідома. Так далеко повірено російській думці про одноцільність населення Росії та про „малоруську галузку“ „руссаго“ племені.



Щойно в часі світової війни політична свідомість Європи дещо більше познайомила ся з існуванням українського народу з особливою, зовсім відмінною від московської окремністю й можна сказати, що щораз більше поширюється погляд, по якому область України з своїми 40 міліонами мешканців (30 міліонів Українців і менше більше 10 міліонів меншостей різних національностей посеред області української більшости) творить найбільший об'єкт, який відіграє ролю у всесвітній війні.\*

Треба тільки застановити ся: Колиб не вдало ся більше ніщо тільки визволити Польське Королівство зпід панування Росії, се торкало ся-б менше більше 12 міліонів населення, числа, яке знову здогонив би приріст російського населення в менше ніж чотирьох літах. І надбалтійські провінції та Фінляндія зі своїми багато меншими цифрами населення не багато значили-б. Але колиб удало ся визволити Україну зпід Росії та зблизити її під економічним і політичним оглядом до центральних держав, сим робом не тільки російський колюс зменшив ся-б о солідне число 40 міліонів душ, але й щорічний приріст сих 40 міліонів замість Росії виходив би на користь блокови центральних держав, через що одержано-б навіть чисельно деяке вирівнання між Росією і центральними державами.

Чужі народи 56 0/0	з них Українці 22 0/0
Москалі 44 0/0	

Та до сього прибуває ще важний момент. Відірвання Польщі й навіть ще кількох дальших областей з малим числом населення ледви чи потягнуло-б за собою відірвання України від Росії. А відірвання України потягнуло-б уже само собою також відірвання інших російських іногородців

\* Число населення України рівняється населенню 16 самостійних держав Європи (розуміється ся, рахуючи від найменших, але все-таки разом з 7 королівствами). Цілий балканський півострів разом з Румунією має з своїм числом населення 24 міліонів небагато більше пів половину населення України, до якої ми мали-б дорахувати в разі її відірвання від Росії також Бессарабію й південний Крим як енкаяви (землі, заселені одним народом серед чужого оточення). Також щодо поверхні ся область майже подвійно така велика, як цілий Балкан.



на заході й полудні європейської Росії та щойно сим робом усунено-б дійсно й тривко російську небезпеку.

Правда, ще й в сім разі Росія, обмежена в Європі в своїй істоті до Москалів, мала-б все ще разом багато понад 100 мільонів населення і через се найбільше число населення між усіма європейськими державами, але тут ріжниця в якості увільнила-б Європу від усякої журби за будучий напад Москалів.

Область України також тому має таку велику вагу, що тут уміщена нерозмірно велика часть російської продукції. На саму Україну припадає з російської продукції вугля менше більше 70<sup>0</sup>/<sub>0</sub>, з продукції заліза й сталі кругло 60<sup>0</sup>/<sub>0</sub>, з російської надвишкової продукції збіжа припадає майже ціла скількість на Україну, що дає 60<sup>0</sup>/<sub>0</sub> російського жнива пшениці, в російській цукровій продукції Україна бере участь 88<sup>0</sup>/<sub>0</sub>, а в тютюновій продукції 50<sup>0</sup>/<sub>0</sub>.

#### Продукція вугля

<p>Продукція антрациту</p> <p>на Україні 98<sup>0</sup>/<sub>0</sub>,</p> <p>а в решті Росії 2<sup>0</sup>/<sub>0</sub></p>
<p>Продукція коксу</p> <p>на Україні 99<sup>0</sup>/<sub>0</sub>,</p> <p>а в решті Росії 1<sup>0</sup>/<sub>0</sub></p>
<p>Камінне вугле</p> <p>на Україні 60<sup>0</sup>/<sub>0</sub>,</p> <p>а в решті Росії 40<sup>0</sup>/<sub>0</sub></p>

А коли приглянути ся карті Росії, в яку втягнена також густота населення, бачимо, що західний пояс земель — отже знов область іногородців — представляє ся найкориснійше також щодо густоти населення. Польща виказує цифру 98 (західна Польща навіть 130, отже

Продукція цукру

на Україні 88<sup>0</sup>/<sub>0</sub>

↓  
а в реш-  
ті Росії  
12<sup>0</sup>/<sub>0</sub>

Продукція соли

на Україні 53<sup>0</sup>/<sub>0</sub>

а в решті Росії 47<sup>0</sup>/<sub>0</sub>

Продукція заліза

на Україні 60<sup>0</sup>/<sub>0</sub>

а в решті Росії 40<sup>0</sup>/<sub>0</sub>

Продукція мангану на цілім світі

19 міл. пудів на Україні  
·  $\frac{1}{6}$  всесвітньої прод.

56 міл. нудів на Кавказі більше  $\frac{1}{2}$   
всесв. прод.

решта всесвітньої продукції.

Продукція пшениці

Скількість збіжа для вивозу

на Україні  
60%

а в решті Росії  
40%

на Україні  
27%

а в решті Росії  
1%





навіть більше ніж пересічне число Німеччини), широка область України має густоту населення 50, Білорусь 42, а надбалтійські провінції 31. Петербурзька й московська губернії числять, що правда, 54 й 97 на 1 km<sup>2</sup>, але зрештою се тільки розмірно дуже мала область, далеко менша ніж Україна, що розпростираючи ся дещо на полудне від Москви й недалеко на схід, виказує більшу густоту населення ніж 40. Недалеко на північ і на схід від сеї корінної московської області спадає густота населення на яких 20, коли найбільша частина європейських областей Росії, які лишили ся-б їй по відірванню вище згаданих чужих областей, майже безлюдна, а азійська Росія числить навіть тільки ледви 1.4 жителів на 1 km<sup>2</sup>.

При сїм не рахували ми кавказьких областей ні до європейської, ні до азійської Росії. Цікаво, що густота населення кавказьких областей стає щораз більша в напрямі на полудне — отже в напрямі турецької й перської області (Закавказє сильнійше заселене ніж Передкавказє), коли область між московською головною збитою масою і кавказькими краями знов незвичайно слабо заселена: а саме вона має разом з калмуцькою і киргизькою областю тільки густоту населення яких 10 на 1 km<sup>2</sup>.

Ясно, що коли так маєть ся справа з густотою населення тої області європейської Росії, яка лишила ся-б по відірванню найголовнійших чужих народів, не можна вже більше сподівати ся по сїм краю грізної політичної і мілітарної сили розмаху. Відірванне чужих областей зредукувало-б саме сильнійше заселені части теперішньої Росії тільки на четвертину дотеперішнього виміру, з чого видко, що страта тих областей, як для Європи, так і для Росії означала-б без порівнання більше, ніж се можна бачити з самих числових зіставлень.

На основі сього всього не можна знайти досить високої міри для оцінки значіння української справи. Україна творить дійсно найважнійшу частину найбільшої з усіх проблем, які пустила в рух всесвітня війна, і який би ні був кінець війни, все-таки не можна собі подумати жадної будучої всесвітньої політики, в якій українська справа не відгравала-б визначної ролі, й ся обставина стоїть у дуже дивнім противенстві до факту, що ціле се питання ще вчора було майже зовсім невідомим.

# ВЕЛИКИЙ, ДЕШЕВИЙ І ЦІКАВИЙ КАЛЕНДАРЬ-

Памяткова книжка

## Союза визволення України на 1917 р.

Обіймає поверх 500 сторін друку, містить 103 ілюстрації й численні статі з області культурного, економічного й політичного життя українського народу по обох сторонах кордону та найкращі взірці поетичної творчости національних поетів.

Календарь Союзу містить між иншим найдокладніший огляд воєнних подій за два роки й ще докладніший огляд українського життя в Росії від початку українського національного відродження до останніх часів і статі про політичні змагання українського народу в часі війни.

Призначена в цілості для національного освідомлення найширших народніх мас, **Памяткова книжка Союзу** поза календарними відомостями ніколи не стратить на вартости та буде для кожного Українця

**доброю памяткою з воєнного часу.**

**Ціна календаря 2 К 50 сот. в оправі 3 К 70 сот.**


**З пересилкою 4 К.**

**Австрійські жовніри-Українці й російські полонені,** котрі замовлять книжку безпосередньо в Союзі у Відні, дістають календарь по зниженій ціні — **за 2 кор.** в оправі 3 К 20 сот. З пересилкою 3 К 50 сот.

Книгарням і трафікам даєть ся звичайний книгарський опуст.

Гроші надсилати поштовим переказом на таку адресу: **Wien, VIII., Josefstädterstraße 79, T. 6. Administration des Nachrichtenblattes des „Bundes zur Befreiung der Ukraina“.** На бажанне висилають ся чеки почт. щадниці ч. 107.090. В Німеччині замовляти „Памяткову Книжку“ по такій адресі: **Zentralstelle des Bundes zur Befreiung der Ukraina, Berlin, W. 66, Leipzigerstraße 131.**





**Купуйте дешеві й загально-доступні видання  
Союза визволення України:**

	к. с.
Т. Шевченко. Кобзарь. 2-ий випуск . . . . . Бр.1—в опр.	1'50
Проф. М. Грушевський. Як жив український народ. Коротка історія України. З малюнками і картою України . . .	—'50
Сім Пісень. Гостинець для українських вояків. З нотами . . .	—'20
Др. М. Лозинський. Галичина в життю України . . . . .	—'60
Українські колядки. . . . .	—'20
М. Возняк. Наша рідна мова. З 18 портретами . . . . .	—'20
Проф. І. Шишманов. Роля України в болгарськiм відродженню (Вплив Шевченка на болг. поетів передвизвольної доби) . . .	—'20
Проф. С. Томашівський. Церковний бік української справи . . .	—'30
О. Кириленко. Українці в Америці . . . . .	—'50
Др. І. Крип'якевич. Українське військо. Короткий історичний нарис. З малюнками . . . . .	—'40
Др. Л. Цегельський. Русь-Україна і Московщина-Росія . . . . .	—'80
Др. Осип Назарук. Слідами Українських Січових Стрільців. З малюнками . . . . . Брошур. 3'50, в оправі	4'50
О. Скоропис-Иолтуховський. Значінне самостійної України для європейської рівноваги . . . . .	—'20
Памяти Івана Франка. Опис життя, діяльності й похорону. Зладив М. Возняк. З малюнками . . . . .	1'—
Вол. Дорошенко. Українство в Росії. Найновіші часи. З численними портретами . . . . .	1'20
Памяткова книжка Союза визволення України і календарь на 1917 р. з 103 ілюстраціями. Ціна . . . . .	2'50
Б. Заклинський. Що треба знати кождому Українцеві. З малюнками і картою України. Вид. 3-є . . . . .	—'30
Іп. Бочковський. Фінляндія та фінляндське питання . . . . .	1'20
Др. Е. Левицький. Листи з Німеччини . . . . .	—'80
Вол. Гнатюк. Національне відродження австро-угорських Українців (1772—1880 рр.) . . . . .	—'80
Вол. Гнатюк, Українська народня словесність. (В справі записів укр. етнографічного матеріалу) . . . . .	1'—
Наша пісня. Співаник. 20 найпопулярніших укр. пісень і гимнів з нотами . . . . .	—'50
М. Богданович. Білоруське відродження . . . . .	—'40
В. Антонович. Хмельниччина в повісті Г. Сенкевича . . . . .	—'40
Prof. M. Hruschewskyj. Die ukrainische Frage in historischer Entwicklung (Укр. справа в історичнім розвитку) . . . . .	—'50
G. Cleinow. Das Problem der Ukraina. Українська проблема. (Про умови самостійної української держави) . . . . .	—'20
Dr. E. Lewyuskyj, Galizien . . . . .	—'60
H. Boczkowski. Ukrajina a ukrajinská otázka. (Україна й українське питання). По чеськи. З картою України . . . . .	1'—
V. Choma-Dovski. Ukrajina i Ukrajinci (по хорватськи) . . . . .	1'—
На складі можна дістати також брошуру др. Л. Цегельського: Die großen politischen Aufgaben des Krieges im Osten und die ukrainische Frage. З картою . . . . .	1'50
В. Винниченко. На пристані та инше . . . . .	—'40

Набувати можна отсі всі книжки в Адміністрації видань Союза визволення України. **Wien, VIII., Josefstädterstr. 79, II. St., T. 6.**

На жаданне висилаєть ся поштовий чек ч. 107.090.